

3er-4rt ESO

Guillem Viladot i els creadors de ponent: projecte educatiu

Tot seguit, trobareu desenvolupat el guió dirigit a l'alumnat de 3er i 4rt d'ESO. Aquest guió es planteja com una eina viva. Els educadors/es de cada centre l'hauran d'adaptar a les característiques de cadascuna de les sales expositives, així com de l'alumnat. Plantegem a continuació la metodologia i desenvolupament de la visita a sales que els acompanyaran durant la descoberta de l'exposició *Guillem Viladot i els creadors de ponent*.

METODOLOGIA

Durant la descoberta de les obres, es convidarà a participar i es donarà veu a l'alumnat sempre que sigui possible. L'educador/a tindrà un paper dinamitzador i moderador, alhora que serà qui anirà enllaçant les diferents idees i moments de la visita per anar creant-ne els continguts en grup. Si hi ha prou espai a sales, podem demanar als alumnes que seguïn, assegurant-nos que tots i totes puguin veure les peces seleccionades i els materials de les diverses dinàmiques.

VISITA A SALES

Durant el recorregut, es proposa una primera dinàmica introductòria, seguida d'un conjunt d'aturades a sales que es podran modificar segons la distribució de l'exposició en cada centre, i un exercici de cloenda.

REBUDA DEL GRUP

A l'arribada i després de presentar-se, l'educador/a preguntarà al grup si saben a on són i què hi han vingut a fer. Si cal els introduirà el centre on es troben i com s'han de comportar en una sala d'exposicions. L'exposició la presentarà a partir del títol *Guillem Viladot i els creadors de ponent*. La mostra està dedicada a Guillem Viladot, artista d'Agramunt que aquest any (2022) es celebra el centenari del seu naixement, i companys de viatge creatiu amb els que compartia interessos i territori. Abans de començar la primera dinàmica, s'anunciarà quins són els diferents moments de l'activitat: dinàmiques introductòries, visita a sales (8 aturades) i exercici plàstic.

Aturada 1: Dinàmica introductòria (10 min.)

1.1. Conceptes bàsics:

- Introduir la figura de Guillem Viladot a través d'un seguit d'imatges, les seves coneixences i territori.
- Conèixer alguns dels moments clau de la vida de Viladot i la vinculació d'aquests amb el context històric del moment (franquisme, etc.)
- Entendre la importància de la xarxa de creadors de Ponent.

1.2. Dinàmica

MATERIALS:

Fotografies plastificades en mida A-3

Selecció d'imatges:

Fotografia de Viladot de nen

Fotografia de Viladot adolescent

Fotografia d'Agramunt el 1931

Imatge de Lo Parda

Foto de Viladot, Iglésias del Marquet i Leandre Cristòfol.

Mapa de Lleida de 1980, amb pobles i localitzacions dels diferents artistes marcats. A3, plastificat.

Emprant les imatges, es farà un relat de la vida de Guillem Viladot. Podem introduir, més o menys detalladament, qüestions que concerneixin a la Guerra Civil, i el context polític, preguntant-los si coneixen aquests fets o d'altres relacionats. També serà important fer èmfasi en la creació de Viladot i els altres autors de l'exposició com una reivindicació d'una identitat catalana que va més enllà de les urbs i les capitals de província. Es pot parlar també de com l'experiència d'alguns fets històrics com el bombardeig d'Agramunt de 1938 han tingut una gran influència a la obra i vida de Viladot. És important, també, fer èmfasi en la relació amb el territori i amb els altres creadors de ponent. En el conte visual parlarem dels següents fets i moments de la vida de Viladot a mida que anem ensenyant les fotografies. La informació que s'especifica juntament amb cada imatge es podrà trobar també al dors de cada una de les impressions.

1. La infància de Guillem Viladot

Guillem Viladot va néixer el 1922 i tenia 4 germans. Eren 2 nois i 2 noies i ell n'era un dels mitjans. En Viladot venia d'una nissaga d'apotecaris que es remuntava al seu besavi. El seu pare era partidari de la Lliga Regionalista. La seva mare, la qual provenia d'una família de terratinents, era molt religiosa. Tots quatre germans van rebre una educació tradicional: les noies al col·legi de monges; en Jordi i en Guillem, al Col·legi de la Doctrina Cristiana d'Agramunt. En Guillem, després de passar per l'Escola Nacional, va estar intern als Maristes de Lleida.

2. Adolescència i guerra civil

Durant la Guerra Civil, (en aquell moment en Viladot tenia entre catorze i divuit anys) el domicili familiar i la farmàcia van ser saquejats. Una anècdota que recorda l'artista és anar a Saragossa amb el seu pare per a tornar a omplir les lleixes de medicines. Agramunt i Tàrraga són força castigades en un bombardeig del 5 d'abril 1938. A Agramunt, en aquell moment un poble de 2500 habitants, hi va haver 19 morts.¹ La família Viladot es refugia a la Masia can Isidori, propietat seva, prop del Pilar d'Almenara. En Guillem hi havia passat una temporada, uns anys abans, per fer una cura dels pulmons.

3. Adultesa i treball artístic

En Guillem Viladot estudia farmàcia però, des de sempre, compagina la seva feina amb el seu treball artístic i literari. Després de llegir el *Panorama de la Poesia Catalana* de Joan Triadú [1953], s'adona, diu Viladot de la necessitat d'adoptar el català com a llengua vehicular de la seva escriptura. El 1952 publica el seu primer llibre, *Temps d'estrena*. A banda d'això, la publicació d'un article seu sobre Alberti a la revista *Labor*, de 1956, a la qual col·labora juntament amb Lluís Trepac, Manuel de Pedrolo i Miquel Lladó, el fa víctima de la censura. Aquest punt és un detonant que, en certa manera, contribueix a que en Viladot treballi cada cop més en arts visuals i que, posteriorment, surti dels llenguatges escrits tradicionals per endinsar-se en la poesia concreta.

4. Lo Pardal

Entre finals dels setanta i els noranta, en Viladot anava sovint a Barcelona, on hi tenia un pis. No obstant, acostumava a dir que “a Barcelona no hi fas res, si no has nascut al Pla de la boqueria”. Això va accentuar encara més el seu lligam amb la vida fora del nucli urbà, a Agramunt, on va fundar *Lo Pardal*, Casa de la Poesia Visual. Aquí Viladot va disposar tots els seus poemes visuals, objectes poètics i volumetries amb l'expectativa d'esdevenir el primer espai dedicat a aquest gènere, a Catalunya i a Espanya. En Viladot va comprar un immoble a Agramunt que servís per a dur a terme totes aquestes funcions i per a enriquir la vida cultural d'aquest poble.

5. Els creadors de Ponent

En aquest mapa de Lleida dels anys 80 hi ha indicats els diferents llocs dels quals són originaris els artistes que participen a l'exposició. Es podria dir que, si ha quelcom que comparteixen aquests artistes, és una mena de “formació rural” en la que el seu treball es diferencia, conceptualment i contextualment, del que s'estava esdevenint a Barcelona o a d'altres nuclis artístics urbans. La vida del camp, la llengua catalana o la reivindicació del món de la pagesia i la cultura popular són elements que, de maneres directes i indirectes apareixen a l'obra d'aquests artistes. Així mateix, la crítica punyent al règim franquista i al seu caràcter reaccionari, així com a la violència institucional que aquest comportà (a nivell polític, religiós, lingüístic) es fan paleses a través d'obra plàstica i literària de tot tipus.

A tall d'exemple d'aquestes col·laboracions, mostrarem una fotografia de Guillem Viladot i Josep Vallverdú (esquerra) i de Leandre Cristòfol i Josep Iglésias del Marquet (dreta). No cal que aprofundim gaire en aquests autors encara, però simplement podem esmentar que tant important era el seu treball individual com les xarxes de col·laboració i suport que establien uns i altres. Viladot i Vallverdú, per exemple, van tenir un intercanvi de correspondència molt intens al llarg de tota la seva vida. Per la seva banda, Iglésias del Marquet va editar un llibre conjunt fet per Viladot i Cristòfol. En aquesta imatge concreta, Iglésias i Cristòfol estan envoltats d'una sèrie d'exemplars d'un llibre que en Viladot va escriure sobre l'escultor.

Àmbit: Guillem Viladot

Aturada 2: La vida rural (5 min.)

2.1. Conceptes bàsics

- Destacar com bona part del treball de Viladot es centra en la vida al camp. Sense caure en una romantització d'aquesta, l'autor es centra en els oficis que en són propis (per exemple, l'agricultura), o en objectes que, fàcilment, es poden trobar en granges o llars fora dels nuclis urbans.
- Prendre consciència de que la relació de Viladot amb aquest paisatge natural no és casual. Ve donada, per una banda, per la localització de casa seva al centre històric d'Agramunt i també per la situació de la masia familiar on va passar la Guerra Civil, Can Isidori: un espai a mig camí entre el propi Agramunt (també conegut com a Riella en les ficcions literàries de Viladot) i la serra de l'Almenara, a l'era de la qual el poeta hi feu una intervenció que es coneix com el *Parc Lo Pardal*.
- Situar el paisatge com a element dominant en el treball artístic de Viladot. L'aspecte rústec d'eines i materials com les falç, les dalles, la fusta vella o el metall rovellat sembla ressonar la pròpia naturalesa feréstega d'aquest entorn rural.
- Entendre com la pròpia paleta amb la qual treballa l'artista ens remet al paisatge de la vall de Sió. Hi predominen els ocres, marrons, verds...colors, en definitiva, que poblen aquest paisatge, que és natural però també domèstic.
- Ser conscients de com, al treure de context aquests elements naturals i del món rural, Viladot fa que els veiem des d'una nova perspectiva: ens fa apreciar les seves formes, el caràcter que van adquirint a partir del seu ús o erosió. Al cap i a la fi, ens parlen d'un paisatge agrari i rural que, o bé ja no existeix, o està en constant transformació.

2.2. Dinàmica

MATERIALS:	Pots de vidre transparent amb elements naturals
OBRA A COMENTAR:	 <i>Pedra de riu</i>, 1957

Abans de començar, l'educador/a mostrarà al grup els pots de vidre que contenen diversos elements naturals a dins. Farem una sèrie de preguntes:

- Què hi veieu en aquestes capsos?
- D'on provenen aquests elements? Què tenen en comú?
- En quin estil de vida ens fan pensar? (Vida al camp, vida al camp, vida a la ciutat...).
- Com és la vida al camp? Què hi fa la gent? Quines creieu que són les seves rutines? La coneixeu d'a prop o és quelcom que us sembla llunyà?

- Com creieu que es relacionen amb l'obra que veiem aquí? Què tenen en comú tots aquests elements?

Continuarem el diàleg fent una observació detallada de la peça que prenem com a referència. Els demanarem que se la mirin amb deteniment.

- Com és aquesta pedra? (Fixem-nos en les seves qualitats formals: es veu polida, neta, està damunt d'una peanya...). D'on ve? On podem trobar-la? És exactament així en el seu estat original o ha patit algun canvi?
- Quin sentit creieu que té? Per què l'artista ha decidit convertir una pedra en art? Creieu que una pedra pot ser art? Per què?

Per acabar, ens centrarem en algunes consideracions més generals entorn a la vida als entorns rurals, intentant dur la conversa de tornada als entorns quotidians dels i les alumnes i al context que els és propi. Algunes qüestions que hauríem d'intentar introduir al diàleg són les següents:

- Cal destacar la importància del món rural i els elements de la natura en les obres que veurem al llarg de l'exposició. Aquí podem preguntar com viuen als i les alumnes la seva pròpia relació amb la natura: viuen en un entorn rural o urbà? La naturalesa forma part del seu dia a dia o és quelcom amb què només entren en contacte en moments de lleure o quan van de vacances?
- Per què li dóna tanta importància en Viladot als elements de la natura? Què tenen d'especial? Quina importància tenen aquests elements per nosaltres? Ens resulten quelcom proper o els veiem com una cosa allunyada del nostre context?
- Com es diferencien aquests imaginaris d'altres més propis dels entorns urbans? Quins objectes triaríem si haguéssim de parlar de la vida urbana?
- Per què i com introduïm objectes naturals en la pràctica artística? Quines idees posem en valor a partir d'aquest gest? (la importància de la vida en els entorns rurals, arrelar la pràctica artística en aquests entorns, etc.)

NOTA PER A L'EDUCADOR/A: En aquesta aturada no cal parlar de tots els aspectes de la importància de la vida rural en l'obra de Viladot; això es pot abordar de manera molt sintètica i introductòria. En l'aturada 4 ens hi estendrem més.

Aturada 3: La recontextualització de l'objecte quotidià (10 min.)

3.1. Conceptes bàsics

READY-MADE I ASSEMBLATGE: El *ready-made* s'inicia a partir del treball amb objectes trobats de Marcel Duchamp (e.g. *La Fontaine*, 1917) i amb un tipus d'aproximació a l'objecte quotidià en la que la funció utilitària d'aquest queda en suspensió per tal d'adquirir una funció poètica. El *ready-made* pot consistir, simplement, en recontextualitzar l'objecte però també pot consistir en una transformació d'aquest, en la que s'hi afegeixen elements que no formen part de la seva funció o la seva aparença original.

Normalment, quan s'intervé en l'objecte quotidià o quan aquest s'uneix amb d'altres objectes, es crea un assemblatge. Aquest es produeix, doncs, a partir de la unió entre diversos objectes o elements, com si es tractés d'un collage tridimensional. Un dels artistes més representatius d'aquest procediment seria Robert Rauschenberg (1925-2008), per exemple. A partir d'aquest procediment, com en el *ready-made*, la frontera entre objecte quotidià i artefacte artístic es torna cada cop més difusa: d'una banda allò banal adquireix un nou sentit i valor i, de l'altra, es qüestiona el sentit i la legitimitat de l'objecte artístic tradicional i de les institucions en les quals aquest es presenta.

- Descatar com a l'obra de Vilador hi tenim una gran influència del *ready-made* de caràcter surrealista i dadaïsta en el qual el que prima és la lliure associació d'idees i la unió o el diàleg entre elements aparentment disjunts o insòlits. En aquest cas, l'obra d'art es converteix en un acte de recontextualització de l'objecte a través del qual aquest adquireix unes noves connotacions i un nou valor artístic i creatiu.
- Parlar de com excepte en casos com aquest, *Objecte de companyia*, en el qual el títol és també particularment evocador i alhora críptic, Viladot sovint refusava titular les obres per tal que el sentit d'aquestes romangués el més obert possible, posant en joc la lectura i la interpretació que l'espectador en pogués fer. En aquest sentit, com dèiem, la lliure associació d'idees juga un paper clau. En relació a això, és important insistir en que no cal cercar interpretacions concloents i tancades de l'obra.
- Emfasitzar com Viladot utilitza objectes usats, o bé de la seva propietat, o que ha anat acumulant a partir de donacions d'altres persones d'Agramunt i els entorns circumdants. En Viladot valoritza l'objecte vell i utilitzat, aquell que té una història. Així doncs, Viladot ens parla d'un objecte viscut, un objecte lligat a la identitat cultural agramuntina i, per extensió, a la seva pròpia biografia i a la d'aquells i aquelles que l'envolten.

3.2. Dinàmica

MATERIALS:

Objectes usats variis

OBRA A COMENTAR:

Objecte de companyia, ca.1990

En aquesta dinàmica ens endinsarem en el procés creatiu de Viladot pel que fa a al seu us de l'objecte quotidià. Primer de tot, observarem l'obra de Viladot. Donarem uns segons als i les alumnes per a que puguin mirar-la amb deteniment.

- Què hi veieu? Quins objectes componen aquesta peça?
- Quina relació hi ha entre ells, si és que n'hi ha cap?
- Us fa pensar en alguna cosa? Quines idees us venen al cap?
- Fixem-nos ara en el títol: *Objecte de companyia*. Què deu voler dir? Què us suggereix aquest nom?
- Què ha fet en Viladot en aquesta obra? (Unir dos objectes dispars, situar-los en una posició estranya, etc.) Per què creieu que ho ha fet?

Un cop haguem parlat de l'obra de Viladot, passarem a treure els objectes de la dinàmica de la bossa/caixa i els posarem a terra, de manera que tots i totes les alumnes els puguin veure.

Demanarem que surti un voluntari o voluntària. Situem els objectes de la dinàmica al terra de l'exposició i li demanarem que provi de fer amb ells totes les combinacions possibles. També podrà fer diverses combinacions pel que fa a la posició dels elements (rotació, capgirar, etc.). La resta de participants podran intervenir o fer propostes al voluntari/a per anar jugant amb els diferents elements. Entre tots i totes, anirem posant un títol als assamblatges resultants de les diverses combinacions.

Un cop haguem creat els diversos assamblatges, procedirem a interpretar-lo entre tots i totes. Podem dirigir la lectura de les peces a partir de les següents preguntes:

- Què ens suggereixen aquests objectes junts / per separat? Quines idees ens venien al cap amb cada assemblatge?
- Com canvia la nostra interpretació i el nostre ús d'aquests objectes quan els combinem entre sí, els situem en posicions poc habituals, etc.?
- Els veiem de la mateixa manera que en un context quotidià? Per què?
- Per què aquests objectes es converteixen en art en el moment que els situem en l'àmbit del museu? Què converteix quelcom en art?

Àmbit: Viladot - Cristòfol

Aturada 4: Experimentació artística i la vida al món rural (10 min.)

4.1. Conceptes bàsics

- Destacar la influència de l'obra de Cristòfol en Viladot des que el darrer era un adolescent. De fet, es van fer amics. Es pot mencionar que l'any 1964, en Viladot va publicar la *Biografia d'Infant*, en la qual parla d'uns orígens d'infantesa de Cristòfol que, d'alguna manera, també són els seus, en un món rural.
- Destacar, també com els unia el fet d'haver patit les conseqüències de la Guerra Civil: en Viladot, havent de fugir a una masia als afores d'Agramunt. En el cas de Cristòfol, havent estat condemnat als camps de treball.
- Parlar de com ambdós autors van dur a terme diverses col·laboracions artístiques, com per exemple els *Non Plast Poemes* de 1965 (editats per Josep Iglésias del Marquet) en els quals Cristòfol presentava imatges d'unes obres denominades planimetries (escultures on prima la bidimensionalitat, realitzades entre 1957 i 1958) mentre que Viladot acompanyava aquestes imatges amb peces de poesia concreta pertanyents a una sèrie denominada *Ia-Urt*, de l'any 60.
- Fer èmfasi en la relació entre *Forma Consum* de Cristòfol i *Iconografies de l'Ús i l'Oci* de Viladot: presència de l'imaginari propi de les llars rural, els objectes senzills, d'ús quotidià, etc.
- Analitzar de manera detallada alguns aspectes d'*Iconografies de l'Ús i l'Oci*, com per exemple la seva inspiració en les icones ortodoxes i, d'altra banda, en els usos i costums de la vida pagesa.

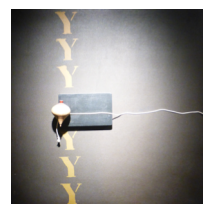
4.2. Dinàmica

MATERIALS:

Fragment de *Biografia d'Infant* (1964). A4 plastificat.

Icona ortodoxa. A4 plastificat.

OBRES A COMENTAR: *Forma Consum*, 1975 (Cristòfol) i *Iconografies de l'Ús i l'Oci* (1978-79) (Viladot)

Fixem-nos en les dues peces, de Viladot i Cristòfol:

- Observem-les atentament: què tenen en comú? S'assemblen en alguna cosa? (La presència de l'objecte quotidià, el fet que es tracta d'una obra pràcticament bidimensional, el fons fosc, l'economia de mitjans...)
- Fixem-nos en els títols: *Forma consum* (1975) i *Iconografies de l'ús i l'oci*. Què deuen voler dir? De quins temes ens parlen? (L'objecte de consum, l'ús o els costums, el temps d'oci...)
- Quin tipus d'objectes són? (Són nous, vells, es corresponen amb el treball manual, amb formes d'entreteniment tradicionals —per exemple, la baldufa—, etc.)

A continuació, llegirem un fragment de *Biografia d'Infant* on Viladot parla de la seva infància en un context rural, compartida amb Cristòfol.

A l'estiu, en Cristòfol, amb els dos germans més grans, acompanyava els pares a segar i a batre. Aquestes feines tenien lloc a la Masia, una casa de pagès que estava a tres hores del poble i que tocava al terme de Tragó de la Noguera.

[...]

El paisatge que embolcallava la Masia era muntanyenc, quasi tot secà, amb una mica d'horta al costat de la font i les basses. Els camps es conreaven a cops de duríssima voluntat, de tornar sempre al mateix lloc per a esmenar sempre el mateix vici i aconseguir, al capdavant, un fruit ben migrat.

[...].

Els dies de festa es descansava. El pare aprofitava per tal de dur a vila el gra batut aquells dies a l'era. De tornada portava el menjar i altres coses que es necessitaven per a passar la setmana. A en Cristòfol sempre l'entristiren aquelles eixides del pare. Els germans grans i la mare el consolaven emportant-se'l a la bassa. Allí, sota d'un salze i uns quants xops, ella contava historietes del temps antic.¹

Passarem a fer una sèrie de preguntes sobre el text:

- De quin context ens estan parlant? (Rural, urbà...)
- Els hàbits i costums dels quals ens parla el text es corresponen amb el nostre món actual? Quins hàbits tenim a dia d'avui? En què ocupem el nostre temps d'oci?

Fixem-nos ara amb més deteniment en l'obra de Viladot (*Iconografies de l'ús i l'oci*).

- Què és una icona? (Podem mostrar la imatge A3 per a que la tinguin de referència). Què representa? (Com s'associa amb la religió, amb determinades creences, etc.)
- Per què es deu dir “iconografia” aquesta obra?
- Quins dels nostres rituals quotidians són “sagrats”? (No els canviem mai, són especialment significatius per a nosaltres...) Quins ens defineixen més?
- Quins objectes triaríem si haguéssim de fer una “iconografia” dels nostres costums i el nostre temps d'oci? Els demanarem que ens posin exemples.

¹ Guillem Viladot (2010) *Leandre Cristòfol*, p. 25

Àmbit: Viladot – Iglésias del Marquet

Aturada 5: Poesia visual (10 min.)

5.1. Conceptes clau

POESIA CONCRETA: La poesia concreta és un gènere poètic en el qual no només es treballa amb els elements formals de la poesia lírica (mètrica, rima...) sinó que hi entren en joc components com allò visual i allò espacial. Sovint, en la poesia concreta es rebutja el component simbòlic del llenguatge per tal de centrar-ser en una sèrie de composicions en les quals les lletres, paraules o sintagmes conflueixen amb llenguatges plàstics, convertint-se en un element compositiu més. El terme “concret” també s'utilitza, per exemple als anys 30 o als 40 per a designar un tipus de pintura (Théo van Doesburg) i música (Pierre Schaeffer) en les quals s'intenta, també, deixar de banda qualsevol associació conceptual de caràcter líric o simbòlic per convertir els propis elements formals de la peça en allò que constitueix el sentit de l'obra. D'una manera similar, la poesia concreta no es centra en el lirisme del llenguatge sinó en un procés d'escriptura en el qual la pròpia pàgina i els elements físics i formals que hi conflueixen es converteixen en allò que articula el sentit de l'obra.

A dia d'avui, sovint, el terme poesia concreta aglutina tot tipus de poesia visual que no necessàriament encaixa amb aquesta descripció anterior. De fet, en aquest apartat utilitzarem ambdós termes indistintament per referir-nos al treball de Viladot, Joan Brossa i Josep Iglésias del Marquet. No obstant, sí hi ha un cert consens alhora de situar el naixement d'aquest gènere plàstic i literari en l'obra d'Eugen Gomringer (Bolívia-Suïssa) i en la del grup Noigandres (Brasil).

Més informació a: <https://www.ubu.com/papers/solt/switzerland.html>

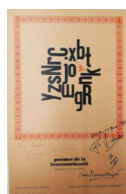
- Destacar com quan parlem de la poesia visual de Guillem Vilador, no ens situem tan lluny del treball amb objectes d'aquest mateix autor, ja que ell sosté que “l'objecte trobat” és, així mateix, “una força motriu i nodriu de la poesia visual”. Per tant, estem parlant, de nou, d'una idea de joc atzarós en el qual el propi artista es deixa sorprendre per troballes inesperades.
- Comprendre com la poesia visual de Viladot parteix d'un posicionament artístic que sobrepassa els límits de l'escriptura i incorpora la fotografia, el disseny (digital, en alguns casos), l'art postal o, en termes més generals, tot tipus d'imatges.
- Fer èmfasi en la importància d'explorar les qualitats formals i conceptuals del llenguatge més enllà dels límits de la semàntica.
- Establir la censura d'un article seu sobre Alberti a la revista *Labor* (1956) i la relació amb Brossa i Iglésias del Marquet com a condicionants determinants del seu gir des d'un tipus d'escriptura més convencional cap a la poesia visual.
- Parlar de la importància de la relació entre Iglésias del Marquet i Viladot: d'aquesta en resulta l'exposició Poesia Concreta a la *Petite Galerie* de Lleida del 23 de gener al 7 de febrer de 1971 (també amb la participació de Brossa), l'edició de *Nou Plast-poemes* (de Viladot i Leandre Cristòfol), una mica anterior, de 1965 i el projecte editorial *Lo Pardal*, en el qual Iglésias s'encarrgava del disseny i edició (e.g. *Sopes amb pa torrat*, 1969 i *Poemes de la incomunicació*, 1970). A partir de 1969, tant Iglésias com Viladot es converteixen en baluards de la poesia concreta a Catalunya.

5.2. Dinàmica

MATERIALS:

Lletres planes de fusta: a, t, h, I O, W, Y.
Tisores petites
Cullera

OBRES A COMENTAR: *Cartell Poemes de la incomunicació* (Viladot) / *Collage* (Iglésias del Marquet)

Iniciarem la dinàmica aturant-nos davant el cartell *Poemes de la Incomunicació*.

L'observarem amb deteniment. Procedirem a formular les següents preguntes:

- Fixem-nos en aquest cartell. Com s'hi utilitza el llenguatge?
- Quina funció hi fan les lletres? Podem llegir-les totes? Com es relacionen amb la resta d'elements que veiem a la peça (geometria, composició...)
- Qui signa el cartell? Coneixem algun d'aquests autors? (És possible que coneguim a Brossa. Podria ser un bon moment per a introduir algunes idees en relació a Viladot i Iglésias del Marquet).

A continuació, ens fixarem en l'obra d'Iglésias del Marquet:

- Què té en comú aquesta peça amb la que veiem a l'exposició?
- Com s'hi utilitzen el llenguatge i la imatge? Tenen el mateix significat que en un altre context? Podem entendre el sentit de tot el que hi ha escrit?
- Com es combinen els diferents elements de l'obra? Creieu que, en alguns aspectes, hi ha una certa intervenció de l'atzar?

Demanarem, de nou, que surti un voluntari o voluntària. Els demanarem que, en base a aquestes primeres reflexions que hem fet, així com a l'explicació sobre la qüestió de la poesia concreta, el treball de Viladot, Iglésias del Marquet, etc., intentin pensar en maneres en les quals es podrien combinar i recombinar les lletres i els objectes de l'activitat, per tal de veure quins nous significats adquireixen. Podem col·locar els objectes al terra del museu i anar-ne canviant la disposició. De nou, la resta de participants poden intervenir, suggerir fer la composició d'una manera o una altra, etc. Un cop haguem fet diversos poemes visuals (efímers, en aquest cas), en parlarem entre tots i totes:

- Què apareix a cada una de les peces?
- Com es relacionen text i imatge (aquesta relació és més o menys literal, més o menys referencial...?)
- Com interpreteu cada obra? Ens diu alguna cosa? Podem entendre les peces de manera directa i concloent?

Àmbit: Viladot – Vallverdú

Aturada 6: Crítica al context polític i social (10 min.)

6.1. Conceptes clau

- Tenir en compte com la relació entre Viladot i Vallverdú es va forjar en un entorn en el qual la producció literària en català era molt escassa. Els mitjans lleidatans no atenien la literatura escrita en català (o, en general, la cultura vehiculada en aquest idioma) i, si ho feien, sovint era per censurar-la. Parlar també de com ambdós literats van estar molt lligats al context de les terres de ponent.
- És recomanable indicar que mentre que en la resta de casos dels quals hem parlat es produeix un cert solapament pel que fa a llenguatges literaris o plàstics (sovint, la influència mútua entre els artistes és evident), en el cas de Vallverdú i Viladot les diferències a aquest nivell són més grans. Vallverdú es coneix, sobretot per la seva dedicació a la literatura infantil i juvenil, a Viladot pel seu treball en poesia experimental. No obstant, tan un com l'altre es caracteritzen per un compromís amb el context que els és donat, el qual, a la seva vegada, es torna un element central de la seva obra.
- Parlar de l'intercanvi de correspondència entre Vallverdú i Viladot, i de l'estret vincle que varen establir ambdós autors. A aquesta correspondència hi correspon la imatge de la qual parlarem en aquesta aturada, en la que hi veiem un capellà amb una creu davant de la farmàcia de Viladot. Viladot no es va enfrontar de manera directa a l'església com a institució: de fet era creient; però no s'alineava amb el caràcter dogmàtic i impositiu del nacional-catolicisme propi del règim franquista sota el qual li va tocar viure. Es podria dir que en aquesta imatge es manifesten, d'alguna manera, els dubtes d'aquest autor amb la religió institucionalitzada, de la mateixa manera que, per altres mitjans, manifesta els seus dubtes envers una identitat nacional o cultural tancada o dogmàtica. En aquest sentit, també podem fer menció a com l'escriptura de Vallverdú, tot i ser més ortodoxa formalment, també es caracteritza per ser compromesa i reivindicativa.

6.2. Dinàmica

MATERIALS:

Text de Guillem Viladot: Fragment de *La cendra* (1972)

OBRA A COMENTAR:

Dibuix de Vallverdú a una carta a Guillem Viladot

En primer lloc, llegirem un fragment de *La Cendra* (1972) (l'educador/a o un voluntari/a):

Sinopsi: En aquesta novel·la, Viladot ens parla de les seves vivències de la Guerra Civil a través d'un personatge femení adolescent, la Filomena. Partint d'aquest *alter-ego*, l'autor ens relata una sèrie d'esdeveniments que van des dels bombardejos d'Agramunt ja mencionats (1938) fins a l'adoctrinament que van patir els i les joves a través de la religió o de la Secció Femenina de la Falange. Es tracta d'una novel·la en la qual es parla de com una noia vital, a la flor de la vida, es veu cada cop més reprimida per les doctrines del règim.

Fragment:

Els diumenges al matí anem a missa molt d'hora, bé que no tant com els dies de cada dia, que hi anem a les set, i això que encara fa molt fred. Els diumenges a la tarda anem a doctrina. Tota la nostra vida d'ara és anar a missa. Mossèn Raül ens diu que ens hem de treure del damunt tots els records del temps que hem estat rojos i que hem de començar una nova vida: els records del temps roig són records rojos i, per tant, no són bons, perquè no eren coses de Déu, sinó del diable. Diu que cal lliurar-nos en cos i ànima al nou ordre, perquè, explica, el que ha passat no ha estat més que una croada, o sigui, una acció de la Creu de Crist contra tots els heretges que volien sotmetre el país sota la grapa de la maçoneria, del liberalisme i de la bèstia comunista. Quan pronuncia el mot comunisme, es posa vermell i se li infla una vena del coll i immediatament empal·lideix. —I tots els que us vau quedar al bàndol roig en sou responsables, que la guerra durés tant —ens retreu. I afegeix: —Si l'haguéssiu abandonat, la guerra no hauria durat una setmana; tots hauríeu hagut de fer el que jo vaig fer: fugir. Després explica que vol que tots ens anem a confessar i que al confessor ens dirà coses més concretes a creure i a complir. —I el que no faci el que sigui —afegeix— no tindrà absolució, i per tant serà tingut per roig. Ens mira com si ens menyspreés, ens mira rancuniosament. Després de tant mirar-nos, diu, posant-se més groc que mai, que no vol veure braços a missa: les mànigues fins al canell i les faldilles fins al turmell. En sortir de doctrina mana que anem de dret a casa i que meditem tot el mal que hem fet durant aquests tres anys de vida roja i que ens preparem per fer una confessió general ben feta, perquè cal que ens acusem de tot: si hem besat algun soldat roig, si hem besat alguna bandera roja, si hem dit paraules lletges, si hem dit algun «visca la República».²

Un cop llegit en veu alta, podem formular les següents preguntes:

- De què creieu que ens parla aquest fragment? Podríem situar, més o menys, el moment històric en el que s'emmarca?
- Qui eren els rojos? Per què dir “visca la República” era condemnat?
- Què és aquesta Croada? Qui la fa? (Aquí podem fer menció a la defensa de l'església i les institucions tradicionals per part del bàndol nacional, simbiosi estat-religió durant el franquisme, etc.)
- Com se'ns parla del capellà? (“Quan pronuncia el mot comunisme, es posa vermell i se li infla una vena del coll i immediatament empal·lideix”). És un retrat amable del personatge o caricaturesc? Per què creieu que l'autor el presenta d'aquesta manera?
- Quin és el “nou ordre” del que parla Viladot? (El franquisme, la repressió, etc.)

Fixem-nos ara en el dibuix de Vallverdú:

² Viladot, Guillem. *La cendra*. Barcelona: Editorial Fonoll, pp. 133-134.

- Tot i que no parli directament de *La Cendra*, ni il·lustra pròpiament aquest llibre, s'hi relaciona? Per què?
- Per què apareix Viladot confrontat per un capellà?
- Què simbolitzava l'església durant el franquisme? (Aquí podem incidir en que la crítica que en fa Viladot a través de *La Cendra* o la caricatura de Vallverdú tenen més a veure amb la instrumentalització de la religió per part de l'Estat que no pas amb la religió com a tal).

Àmbit: Viladot – De Pedrolo

Aturada 7: Literatura experimental i escriptura als marges (10 min.)

7.1. Conceptes clau

- Parlar de que, com en el cas de la relació entre Vallverdú i Viladot, Viladot i Pedrolo van intercanviar molta correspondència en relació al món de la literatura. Pedrolo, per la seva banda, venia d'una família de l'aristocràcia, mentre que Viladot venia de classe mitjana i d'unes arrels més properes al liberalisme. La seva vivència de la Guerra Civil, d'altra banda, fou també bastant diferent: Viladot, com hem introduït, va passar bona part de la seva joventut a la masia de Can Isidori, mentre que Pedrolo va ser soldat del bàndol republicà (estava afiliat a la CNT).
- Posar èmfasi en com ambdós literats (Pedrolo i Viladot) són referents en la cultura catalana pel que fa, d'una banda, a la seva reivindicació o arrelament en el context de les terres de ponent i, d'altra banda, per la seva reivindicació de l'idioma la qual, en el cas de Pedrolo, no deixa de ser més radical que en el de Viladot. Compartirien, també, el fet d'haver-se hagut d'enfrontar a la censura.
- Tenir en compte com ambdós autors es caracteritzen per un treball als límits, tant pel que fa a la seva llengua (el català) com pel fet de situar-se als marges del circuit barceloní, com pel fet, també, de treballar amb gèneres literaris experimentals.

7.2. Dinàmica

MATERIALS:

Fragments de *T-47* i del pròleg de Manuel de Pedrolo. A4 plastificats.

OBRES A COMENTAR: *Poema de l'home* (Viladot) / *Collage (Tot)* (Pedrolo)

En primer lloc, els mostrarem unes imatges del pròleg de Pedrolo de *T-47*. També els mostrarem algunes imatges de poemes de Viladot inclosos en aquest mateix volum:

- Com s'emptra el llenguatge en aquestes peces? Ens crida l'atenció la disposició del text, el vocabulari...?
- Com es relacionen els textos de Viladot i Pedrolo? Quina relació hi veiem?
- Per què es comuniquen d'aquesta manera tan poc ortodoxa? Què ens intenten dir amb aquest llenguatge?

Després ens centrarem en el *Poema de la incomunicació* que trobem a l'espai expositiu:

- Fixem-nos en el títol: *Poema de la incomunicació*. L'hem vist abans? (Àmbit Iglésias del Marquet)
- Per què se'ns parla d'incomunicació? Què vol dir estar incomunicat?
- Quin text compona aquest poema? (Hi ha paraules, signes de puntuació...?) Podem interpretar-lo d'alguna manera?
- Com es relaciona aquesta peça amb els textos que hem vist a la primera part d'aquesta dinàmica? I amb les obres de poesia concreta d'Iglésias del Marquet i Viladot? Es podria dir que tots aquests autors estaven inventant un nou llenguatge? Per què creieu que feien això?

Àmbit: Viladot-Gelabert

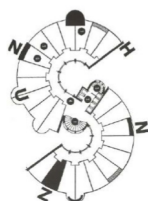
Aturada 8: Lo Pardal i els cercles artístics de ponent (5 min.)

8.1. Conceptes clau

- Centrar-se en la relació entre Daniel Gelabert i Guillem Viladot i parlar, també, de la importància de *Lo Pardal* en la preservació de l'obra d'aquest artista. Així mateix, intentarem fer una reflexió entorn a la importància de la creació d'un circuit amb institucions com aquesta o d'altres que permetin la preservació i la difusió d'obra d'artistes que, històricament, s'han situat més enllà de circuits institucionals més centralitzats.
- Parlar de com la relació de Viladot i Gelabert ve molt marcada per l'endinsament (encara que fos més simbòlic que a nivell pràctic) de Viladot en el món de l'arquitectura, interessant-se pels plànols i dissenys d'estructures del propi Gelabert. De fet, la sèrie dels plànols oberts, de 1983, mostra intervencions tipogràfiques de Viladot en plànols de l'arquitecte. Així mateix, sembla ser que Gelabert també va aconsellar a Viladot per alguns aspectes del disseny i construcció de *Lo Pardal*.
- Parlar de que, el 1991, tant Viladot com Gelabert van ser escollits "urgellenc de l'any" i ambdós concebien l'art i la cultura com a mitjans d'expressió d'allò que s'esdevenia a la perifèria "capitalina". D'altra banda, és destacable com Viladot i Gelabert també es coneixien en un pla més personal: compartint viatges a les antigues repúbliques soviètiques o sopars a cal Pagès (on havia nascut l'arquitecte, a Belianes).
- Parlar de la importància de *Lo Pardal* en el context lleidetà i parlar de la importància de generar una xarxa d'intercanvi i difusió cultural més enllà dels nuclis urbans.

8.2. Dinàmica

OBRA A COMENTAR:

Plànol obert

En aquest cas específic, no ens centrarem tant en comentar l'obra pròpiament, tot i que podem fer menció a com es relaciona amb tot el treball anterior que hem vist (poesia visual, confluència text-imatge i, en aquest cas concret, introducció de l'element arquitectònic). No obstant, seria més important fer èmfasi en la necessitat de trobar centres i circuits de difusió artístics ja no només en les terres de Ponent sinó més enllà de Barcelona i de les ciutats. Podem encetar el diàleg amb els alumnes a partir de les següents preguntes:

- Quins centres artístics coneixeu en l'entorn de Lleida? I especialitzats en art contemporani?
- Creieu que hi ha tanta xarxa artística aquí com a Barcelona? Per què creieu que aquests circuits estan tan centralitzats?
- Com creieu que es poden crear noves xarxes i espais de difusió de les arts? (autogestió, col·laboració mútua entre diversos artistes, esdeveniments o trobades efímers, etc.)
- Quina rellevància creieu que té la relació entre tots aquests artistes dels quals hem parlat durant el nostre recorregut? Creieu que són coneguts o prou coneguts a dia d'avui? A quins coneixieu o de quins havieu sentit a parlar?
- Per què creieu que el suport mutu entre aquests artistes era important? (Resistència davant la censura, la possibilitat de trobar sortides als circuits institucionals del moment, intercanviar idees, etc.)

Dinàmica de tancament

MATERIALS: Llibreta negra mida A-4, bolígraf

Aquesta dinàmica es pot fer en aquest mateix àmbit o a la sortida de l'exposició. Convidarem als i les alumnes a compartir el que han après de l'exposició, o les conclusions que n'han extret en una llibreta que compartirem amb altres visitants. Se'ls explicarà que tots els grups que visiten l'exposició deixen una frase per la resta explicant-los algun dels coneixements apresos o alguna reflexió suscitada per l'exposició. Viladot i els seus col·legues van crear una xarxa de coneixement i experimentació, nosaltres, aquí, farem quelcom semblant entre tots plegats. Si la llibreta ja està començada l'educador/a els llegirà alguna reflexió per poder compartir-la i també a tall d'exemple. Entre tots, hauran de pensar quina idea els volen deixar a la resta de grups, quelcom que entenguin que és significatiu. Escriurà la idea un/a voluntari/a.

Un cop hagin deixat la seva frase, l'educador/a acomiadarà el grup i endreçarà els materials.